

Novus forlag · eISSN 2387-6700

Jóhanna Katrín Friðriksdóttir, Marit Aamodt Nielsen & Magnus Rindal (utg.): *Magnus Hákonsson Lagabøtes bylov og farmannslov*. NB Kilder 16:1. Oslo: Nasjonalbiblioteket, 2023. 374 s. ISBN: 978-82-7965-532-9.

Jóhanna Katrín Friðriksdóttir (utg.): *Magnus Hákonssons Lagabøtes hirdskrá*. NB Kilder 16:2. Oslo: Nasjonalbiblioteket, 2024. 216 s. ISBN: 978-82-7965-535-0.

Björg Dale Spørck, Espen Karlsen & Magnus Rindal (utg.): *Magnus Hákonssons Lagabøtes kirkelige lovgivning*. NB Kilder 16:3. Oslo: Nasjonalbiblioteket, 2024. 174 s. ISBN: 978-82-7965-538-1.

Recension av Mikael Males

Dessa tre utgåvor (nedan *Bylov*, *Hirdskrá* och *Kirkelig*) av Magnus Hákonsson lagabøtes mindre juridiska texter följer i kölvattnet av den stora utgåvan av hans landslag: Magnus Rindal och Björg Dale Spørck (utg.), *Kong Magnus Hákonssons landslov*. Oslo: Riksarkivet, 2018. Denna recension behandlar de tre utgåvorna under ett, vilket förvisso ger mindre utrymme åt enskild utvärdering men i gengäld öppnar för en mer allmän diskussion av utgivningspraxis.

I alla tre utgåvor inleds källtexterna av en översikt över den historiska kontexten samt genomgång av handskrifterna. Dessa sektioner är välavvägda, sånär som på en exkurs om nazistisk ideologi i *Hirdskrá* som framstår som malplacerad i en utgåva av detta slag (s. 43–44). Inledningarna tillför tänkvärda nya perspektiv på texterna. Så exempelvis har *Hirdskrá* en diskussion av intresset för texten på Island, delvis grundad på utgivarens egen forskning (14–15). Den isländska traderingen diskuteras också i utgåvan av *Sættargjerdin* (*Kirkelig*, s. 133). Av allt att döma var motivationen för den isländska traderingen olik i de två fallen: i det första tycks den ha att göra med islänningars aristokratiska ambitioner, i det andra med kyrkans starka juridiska ställning på Island, även om utgivaren Magnus Rindal i det senare fallet inte drar denna slutsats. De nya observationerna i inledningarna kan därmed stimulera vidare forskning. Särskilt ambitiös är Björg Dale Spørcks presentation av en ny kronologi över norska kristenrätter, vilken är grundad på hennes doktoravhandling från 2006 och framstår som övertygande (*Kirkelig*, s. 9–32). Inledningarna utgör därmed värdefulla forskningsbidrag i sin egen rätt.

När det gäller själva textutgåvorna inbjuder dessa till en diskussion av utgivningspraxis, särskilt eftersom två olika perspektiv företräds. De folkspråkliga texterna ges ut enligt samma praxis som i Rindals och Spørcks utgåva av *Landslagen*: utgivaren

följer en huvudhandskrift och ger ett mycket rikt antal varianter. För närvarande diskussion är den viktigaste aspekten att även uppenbara fel i huvudtexten lämnas utan rättelse eller kommentar (exempelvis "brarðaga" för *bardaga*, *Hirdskrá*, s. 169). I utgivningen av de latinska texterna, utförd av Espen Karlsen, följs däremot en annan praxis. Den latinska texten till *Sættargjorden* präglas av många slarvfel, och i dessa fall ger Karlsen den förväntade läsningen i en fotnot (*Kirkelig*, s. 123–31). Med dessa tillvägagångssätt kan jämföras Keyser och Munchs standardutgåva (*Norges gamle Love* 1846–1895). Så exempelvis läser man på s. 157 av *Bylov* (min normalisering): *En ef bóndi hennar vill firri hana heimanfylgju*. Detta ger inte mening och Keyser och Munch har därför rättat det uppenbara felet: *En ef bóndi hennar vill firra hana heimanfylgju* 'och om hennes make vill beröva henne hennes hemgift' (NgL, 2: 230). Handskriftens läsning återges i en fotnot.

Det säger sig självt att en utgåva som inte rättar eller kommenterar uppenbara fel är mer krävande att använda än en som gör det. De nya utgåvorna kräver alltså större kompetens hos läsaren än den gamla, och detta i en tid då forskares kunskaper i norrönt är på tillbakagång. Ambitionen att inte göra ingrepp i texten är typisk för utgivning av norröna texter under senare årtionden, men det kan kanske vara värt att fråga sig om detta faktiskt ger ett större utbyte för läsaren. Man kunde rentav ha tänkt sig att gå den motsatta vägen. Så exempelvis återfinns frasen *gramt Guð* 'vredgad Gud' i *Hirdskrá*, med *gramt* i neutrum, trots att neutrum av ordet *guð*/*goð* bara användes om de hedna gudarna (*Hirdskrá*, s. 75; NgL, 2: 391). Detta kan därmed knappast vara den avsedda formen i sammanhanget, där det fastställs att Gud må vredgas på kungens undersåtar om dessa sviker sin kung. Frasen återkommer också något senare i texten, och i detta fall har Keyser och Munch rättat den efter en annan handskrift, men de tycks inte ha insett att samma vanliga fel – felläsning av *t* för *r* – torde vara förklaringen i båda tillfällen (*Hirdskrá*, s. 81 [*gramt*]; NgL, 2: 397 [*gramr*]). Man hade mycket väl kunnat tänka sig att i fall som detta utföra en mer grundlig utvärdering än Keyser och Munch av vilka läsningar som kan rekonstrueras, samtidigt som handskriftens faktiska text naturligtvis bör återges. Med en kortfattad kommentar kunde läsaren då ha fått tillgång till såväl handskriftens text som den sannolikt avsedda texten, samt en förklaring på vad som föranlett felet (felläsning av *t* för *r*). Detta är precis vad Karlsen gör i sin utgåva (felens karaktär och orsaker diskuteras i *Kirkelig*, s. 118–21).

Redan år 1930 beklagade sig Finnur Jónsson över norröna utgivares blinda tro på handskrifternas vittnesbörd och underbyggde sitt argument med en omfattande lista av uppenbara fel hos en skrivare som allmänt anses vara "god" ("Bemærkninger om afskriverfejl i gamle håndskrifter", *Arkiv för nordisk filologi* 46, s. 319–39). Referenser

till denna artikel lyser dock överlag med sin frånvaro i senare forskning. Istället har utgivarens roll blivit allmer passiv. Mängden varianter har tenderat att öka, men i många fall var denna ganska omfattande redan på 1800- och tidigt 1900-tal, och vi ser därmed en kontinuitet i utgivningspraxis. Diskontinuiteten består istället i att läsaren får allt mindre hjälp att hantera den växande informationsmängden. Ur detta perspektiv är det uppfriskande att Karlsen går motsatt väg.

När det gäller användarvänlighet kunde det också ha varit önskvärt att utgåvorna i vissa fall hade sagt något konkret om språkformen i den valda huvudtexten. I *Bylov* hade detta knappast varit nödvändigt, eftersom huvudtexten ligger nära den standard man lär sig på norrönkurser, sånär som på vissa välkända norska drag som inte stör läsningen nämnvärt, som *h*-bortfall och vokalarmonier. I *Hirdskrå* är ett av skälen till valet av huvudtext att språkformen där är närmre den norröna "standard" än i ett annat, i övrigt gott vittne (s. 56–57). Likväl gör de sydösnorska dragen i texten att den som är van med "standard" norrönt stöter på problem redan på första sidan, där uttrycket "sannar guð ok maðær" (= *sannr guð ok maðr*) kan verka förvirrande för den som inte är van med språkformen ("sannar guð" kan vid första ögonkastet se ut att betyda 'han/hon bekräftar Gud'). När det gäller AM 77b 4to, som är huvudtext för första delen av Magnus Lagabøtes kristenrätt (*Kirkelig*, s. 35–53), är saken mer invecklad, eftersom detta vittnes blandingsspråk torde vara ganska krävande att beskriva. Likväl hade läsaren haft glädje av att åtminstone få en del exempel på blandingen av norska och danska drag. Keyser och Munch valde bort detta vittne på grund av dess språkform, och även om skälen att välja det framstår som goda innebär detta val att den nya utgåvan är mer krävande att använda än den gamla.

Sammanfattningsvis tillför inledningarna till de tre utgåvorna åtskilliga fruktbara perspektiv till studiet av detta juridiska material, inklusive handskrifterna som traderar det. När det gäller själva textutgåvorna finns det utrymme för såväl beröm som kritik, beroende på om man fokuserar på trohet mot handskrifterna eller användarvänlighet. Oavsett detta är det välgörande att utgåvorna inbjuder till diskussion och medvetenhet om utgivningspraxis, genom att de förmedlar två väldigt olika modeller för hur detta arbete kan utföras.

Mikael Males, Professor i norrøn filologi, Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo. E-mail: mikael.males@iln.uio.no.